

HİCRİ TAKVİM

MÜSLÜMANLARIN TARİHİ GERÇEKLİĞİ VE GELECEK TASAVVURUDUR

Perihan DOĞANTEKİN, 4 Cemaziyelahir 1442

Hicret; İslam tarihinde oldukça önemli bir dönüm noktası, gerek Kur'an gerekse hadis kaynaklarımızda çok defa geçen mühim bir hadisedir. Hicret mukaddes bir göçtür. İslam Medeniyetinin temellerinin atılması hadisesinde çok farklı bir yeri olan büyük bir adım, büyük bir devrimdir. Eğer Hicret'in ruhu anlaşılabilirse; Hz. Ali'nin bu meselede takvimin başlangıcı olarak Hicret'i teklif etmesinin sebebi,¹ Hz. Ömer'in takvim konusundaki hassasiyeti anlaşılabilir ve Müslümanlar, hayatlarında, tarihi gerçekliklerine anlam katan olay ve kurumlar üzerinden bugün eklektik olarak yaşadıkları dini düşünce ve inançlarına daha net bir anlam yükleyebilirler.

Takvim, bir ihtiyacın ürünüdür. Hicretin 17. senesine kadar Müslümanların böyle bir gündemi olmamıştır. 17. yıla gelince Hz. Ömer divan teşkilatını kullanmaya başladığı için devlete ait her şeyi kayıt altına almak adına bir adım atmış, bunları tarihlerine göre kaydetmek istemiş ve bir tarih ihtiyacı hâsıl olmuştur. İstişare heyeti o günkü Arapların kullandığı Sasanilerin ve Romalıların takvimlerinden birisini teklif etmiş ve Hz. Ömer bu tekliflere karşı "Vallahi; Müslümanların işine gayrimüslimlerin takvimini bulaştırmam" demiştir.¹

Hz. Ömer böyle bir tepki gösterince Müslüman topluluklara ait bir takvim gündeme gelmiştir. Bir başlangıç belirlenip yeni bir takvim oluşturulmak istenmiştir. Neyin başlangıç olarak belirleneceği tartışılmış; Hz. Peygamberin doğum günü, vahyin ilk geldiği gün gibi günler teklif edilmiş ve Hz. Ali'nin "İslam hicretle devlet oldu o zaman bizim takvimimizin başlangıcı hicret olmalıdır" sözü üzerine 17 yıl geriye sayılarak İslam takvimi oluşturulmuş ve o günden sonra da Müslüman topluluklarda kullanılmaya başlanmıştır.

Hicret dediğimiz vak'a ise Yesrib'in Medine kılınmasıdır, Medine'nin de medeniyetin temeli yapılmasıdır.¹ Bugün bir medeniyetten bahsedeceksek o medeniyetin temelinde Hicret yatar. Hicri takvim meselesine salt tarih olarak bakmak yerine bir medeniyet tasavvurunun bütünlüğü çerçevesinden bakmak gerekir.

---

¹ Muhammed Emin Yıldırım , "Bir İhya ve İnşa Hareketi Olarak Hicret"
<https://www.siyerinebi.com/tr/muhammed-emin-yildirim/bir-ihya-ve-insa-hareketi-olarak-hicret> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

Takvim bizim bugünümüzü göstermekle birlikte geçmişimizi de var kılar. Geçmişimizle bugünümüz arasında bir bağ kurar. Bu sebeple hicri takvim İslam medeniyetinin sürekliliğini sağlar. Geçmişte bir İslam medeniyeti olduğunu, bugün de hala devam ettiğini bize gösterir. Bugün bizim en büyük sorunlarımızdan birisi İslam düşüncesinde bütünlük ve süreklilik sorunudur. İbrahim Halil Üçer'in İslam Düşüncesini Yorumlamada Bütünlük ve Süreklilik Sorunu² sunumunda bahsettiği gibi biz bir ev idrakinden yoksunuz. Tasavvurumuzu bir ev olarak kabul edecek olursak bu ev yıkılmış bir vaziyette durmaktadır. Bizim evimize dair bir bütünlük fikrimiz olmadığı için; aslında sağlam haldeki bir evde, eve nispetle anlam ifade eden eşyalar bütünü bizim için herhangi bir anlam ifade etmekten uzaktır. Bir evi oluşturan pencereler, kapılar, duvar karoları, askılıklar, lambalar kornişler... Bize bunlar hiçbir şey ifade etmemektedir. Çünkü bir pencerenin, masanın önemi yıkılmış bir enkazda değil yalnızca içerisinde bulunduğu bütün ve sağlam bir eve nispetle idrak edilir.³ Hicri takvim bize evimizi hatırlamakta yardım eden en önemli araçlardan birisidir. Ayrıca bizi evimize ait hissettir, İslam medeniyetine karşı bir aidiyet duygusu kazandırır. Bizim nereye ait olduğumuzu, başlangıcımızı, tarihsel gerçekliğimizi, Asr-ı Saadeti, Kur'an ve Sünneti, İslam kültürünü hatırlatır. Böylece bir ayağımızı tarihsel gerçekliğimize uzatırken bir ayağımızla da pergel misali bir gelecek tasavvuru oluşturabiliriz. Oluşturduğumuz gelecek tasavvuru da bir hayal olmaktan çıkar, çünkü diğer ayağımız tarihsel bir gerçekliğe dayanmaktadır.⁴

Miladi takvim ve hicri takvim apayrı tarihlere işaret eder. Hicri takvimle birlikte tarihin öznesi olan Müslüman topluluklar, miladi takvimle birlikte tarihin nesnesi haline gelmiş,⁵ yaklaşık 1500 yıl dünyaya hüküm süren İslam Medeniyeti tarihin taşralarına itilmiştir. Tarih yeniden şekillenmiştir. Bizler de okullarda bu tarihi işleyip kendi tarihimizi unutursak, dostluklarımızı, düşmanlıklarımızı, düşünce yapımızı bize ait olmayan bir tarihle oluşturmuş oluruz. Hicri Takvim İslam'ın bizatihi tarihin öznesi olduğunu ortaya koyar. Genel olarak Hz. Âdem'den özel olarak da Asr-ı Saadetten bugüne tarihimizi bize anlatır. Üzerimize bir ay

---

² İbrahim Halil Üçer, "İslam Düşüncesini Yorumlamada Bütünlük ve Süreklilik Sorunu". <https://youtu.be/aoeSFUA7DYw> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

³ İbrahim Halil Üçer, "Atlas, kurucu hafızamızı bugünle irtibatlandırıcak" <https://www.gzt.com/cins/ibrahim-halil-ucer-atlas-kurucu-hafizamizi-bugunle-irtibatlandiracak-3431492> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

⁴ Muharrem Balcı, "Yaşayan Sünnet Sürecinde Aliya ve Arkadaşlarında Gelecek Tasavvuru", (<http://www.muhamrembalci.com/yayinlar/tebligler/189.pdf>) (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

⁵ Süleyman Gündüz ile kitap tahlili 5 ve 6, "Doğu Batı arasında İslam" <https://www.youtube.com/watch?v=d7SfkATOb-A&list=PLqHPBc8QxqBAQPUGU1r7 uydUZUrkygwx8&index=5>

doğduğunu⁶ ve hala bizi aydınlatmaya devam ettiğini bize hatırlatır. Miladi Takvimin bize işaret ettiği tarih anlayışı ise, kendini aydınlanma ile beraber başlatır. Ortaçağ yoktur, hiç yaşanmamıştır. Çünkü onlar için Ortaçağ karanlıktır. Kopuk kesintili bir tarih anlayışları vardır, bize tamamen farklı bir uygarlığı⁷ anlatır. Bizim olmayan, bize ait olmayan bir uygarlık... Miladi takvimin bize anlattığı uygarlığı araştırdığımızda tarihsel bir gerçekliği olmadığını, efsanelere mitlere dayandığını görürüz. Oysa İslam Medeniyetinin tarihsel bir gerçekliği vardır. Asr-ı Saadet'e, Kur'an ve Sünnete dayanır. Biz bu tarihsel gerçekliğe sahip çıkarsak, bu bize güven verecektir. Tarihsel gerçeklik bize siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal bir yaşanmışlığı, bunların bir masal olmadığını hatırlatır. Biz eğer şu an 1442 yılında değil de 2021 yılında olduğumuzun farkında isek belki dünyaya uyum sağlarız, fakat 1442 yılın geçmişi ve yaşadığımız olaylardan, kısaca tarihimizden habersiz isek, yolda yürürken bir caminin levhasında, bir çeşmenin kitabesinde yazan hicri 1100 yılı bizim için, içinde asla yaşamadığımız farklı bir dünyayı temsil eder. Bir masaldan öteye gidemez, soyut kalır. Medeniyetimizin sürekliliğini kaybederiz. Artık bizim için İslam medeniyeti geçmişte olmuş ve bitmiş, bugüne tesiri olmayan, gelecekte de asla olamayacak, Batı'nın Atina demokrasisi ütopyaları gibi bir masaldan ibaret hale gelir.

Parçalanmaya yüz tutmuş medeniyet tasavvurumuzu tekrar oluşturabilmek, süreklilik sorunumuzu aşabilmek, parçaları birleştirip tekrar bütünlüğü sağlayabilmek için özellikle kendi köklerimizle bağlantımızı hissetmek çok mühimdir ve burada takvim de önemli bağlantılardan birisidir. Cicero'nun deyişiyle "Atalarının hayatlarından kopuk ve tarihsel bağlamdan yoksun bir insan hayatı ne değer ifade eder?"⁸ Onun "tarihsel bağlam" dediği olgu bizim "Medeniyet Tasavvuru ve Süreklilik Bilinci" dediğimizin karşılığıdır. Tarihimizin içerisinde kendimizi doğru konumlandırabilmek için Hicri tarihe ihtiyacımız vardır. Neil Postman Teknopolisi isimli kitabında, Cicero'nun sözüne bir ekleme yapıyor: "Kendi köklerimizi bilmek sadece dedemizin nereden geldiğini, memleketini bilmek değildir. Düşüncelerimizin nereden geldiği ve neden bu düşüncelere de inandığımızı, ahlaki ve estetik duygularımızın nereden geldiğini bilmektir."⁹

Unutmayalım ki kelime ve kavramlar görünen anlamlarının yanında ontolojik bir boyuta da sahiptir. Bir medeniyetin yaşanmışlıkları, tarihi, kültürü kelimelerine akseder. Kullan-

⁶ Medine'de Müslümanlar, hicretten dönen peygamberimizi karşılarken "Tale'al Bedr-u Aleyna olarak" bilinen şiiri söylemişlerdir.

⁷ Parçalı, eklektik, kopuk tarihi olan yaşanmışlığa medeniyet denemez. Medeniyetlerin evveli ve ahiri vardır, diğer medeniyetlerden mutlaka beslenir.

⁸ Neil Postman, *TEKNOPOLİ 5*. Baskı (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2016)

⁹ a.g.e, s.180

dığımız miladi ay isimlerinin orijinali Latince'den gelmiş, Yunan tanrılarının ve Roma imparatorlarının isimlerinden türemiştir. Kısaca miladi takvim bizden bir şeyler taşımaz iken, bizim idrakimizde Muharrem'in yeri ayrı, Şaban'ın Ramazan'ın duası farklı, Şevval'in hassasiyeti ise bambaşkadır. Kendi kelimelerimiz ve kavramlarımız, bizim kültürümüzün genetik kodlarını ifade etmektedir. Bu bakımdan Hicri Takvim kimliğimizi muhafaza etmemizi sağlar.

Yer yer bazı akademisyenlerimiz akademik dilde kendi kelime ve kavramlarımızı oluşturup kullanmakla ilgili hassasiyetlerini dile getirmektedir. Buna ilaveten, aynı hassasiyeti hayatımızın her anını planlarken kullandığımız, hayatımızın bir parçası olmuş takvim konusunda da göstermek gerekir.

Bir diğer husus, bizim İslam'ı anlamak ve yaşamak için de Hicri Takvime ihtiyacımız olduğudur. İbadetlerimizi hicri takvime göre ayarlarız, önemli gün, gece ve ayları ona göre belirleriz. Temel ibadetlerimizden hac ibadetinin ifası, orucun ne zaman başlayacağı ve biteceği, mübarek kandiller ve bayramlarımız, hangi gece veya gündüzlerin diğer gecelerden üstün olduğu veya feyiz ve bereket açısından daha önemli olduğu hep Hicri Takvim esasına göre belirlenmiştir. Kuran-ı Kerim'in mesajları, İslami kavramlar hep ay takvimine göredir. Bu bakımdan hicri takvim kullanmak İslam'ı hayatımızın bütünü haline getirir, somut ve yaşanılabilir kılar. Bunun tam tersi başka bir takvim bizi İslam'dan uzaklaştırır, İslam'ı yaşanamaz kılar. Sonrasında inandığı gibi yaşamayan, yaşadığı gibi inanmayan insanlar oluşmaya başlar, çelişkili bir hal içine gireriz. İslam'ı sadece camilere hapseder, caminin içerisinde, teravihte Ramazan'ı yaşarken dışarı çıktığımızda, zihnimizde bambaşka bir yerde ve zamanda buluruz kendimizi. Bu şekilde İslam dünyasında din hayatın içinden çekilmiş, tıpkı Hristiyanlık gibi, sadece uhrevi bir alana yönlendirilmiş, sadece bu alanla ilgilenen bir anlayış haline dönüştürülmüş olur. İslam hayatın bir bölümünde uygulayabileceğimiz, camilere, hissiyatlara, sinelere sığdırabileceğimiz bir şey değildir. İslam hayatın bütünüdür. Bizim iman-amel bütünlüğü ve dengemizdir.

Müslüman'ca düşünmek ve yaşamak için bizim kendi zamanımıza ve kendi mekânımıza ihtiyacımız vardır. Zaman ve mekân, zihinlerimiz için çok kıymetlidir. Yoksa seküler bir zeminde Müslüman'ca düşünmeye, yaşamaya çalışırken kayıp gideriz. Burada mühim olan dünyaya dair söyleyecek başka sözlerimizin, klasik literatürdeki ifadesiyle kendi teklifimizin de olmasıdır. Söyleyecek başka sözlerimiz de olduğunda takvimin mahiyeti artar. Sadece takvim değil, bir teklif ve temsil sahibi olmak...^{10,11,12} İslam'ın da bizden istediği budur. İslam

---

¹⁰ İhsan Fazlıoğlu , “*Âmentu'nün Bedelini Ödemek: -Ne Yapmalı? Bedel, Bakış ve Süreklilik*”

hiçbir dönemde durağan kalmamıştır, her an dinamik, her an yeniyi kavrayan ve sabitelerimiz olan ilkeler dâhilinde yeniye uyum sağlayan, zamanın ruhu olabilecek ve tüm insanlığa teklif üretebilecek bir konumdadır.

“Onca sorunumuz varken mesele bu mu, bir takvimden ne çıkar?” dememek gerekir. Bir takvimden bir şey çıkmasaydı Hz. Ömer'in böyle bir hassasiyeti olmazdı. Bir takvimden bir şey çıkmasaydı bu topraklarda geçmişten beri kullanılan bu takvimin değiştirilmesine ihtiyaç duyulmazdı. Birileri Hicri Takvimden rahatsız olmazdı. Bu memleketin bir sürü sorunu varken neden bu takvim değiştirildi? Bunların üzerinde düşünmemiz gerekiyor. Hicret ve hicretle gelen ruh; her ayıyla bambaşka mesajları Müslümanlara hatırlatan, Hz. Ömer'in Müslümanlara bir hediyesi olan Hicri Takvim üzerinden konuşulmalı ki hicretle daha güzel bir bağ kurulmuş olsun. “Yesribleşen” coğrafyalarımız hicret ile yeniden “Medine” kılınsın.

Meselemiz; sadece birilerine muhalefet etme meselesi değildir.

Meselemiz; Osmanlı taklitçiliği değildir.

Mesele; bizim medeniyetimizin kodlarına sahip çıkma meselesidir.

Mesele; Ömerî hassasiyeti kuşanma meselesidir.

Mesele; ayağımızı tarihsel gerçekliğimize basma meselesidir.

Hiz. Ömer'in bu hassasiyeti Müslümanların da hassasiyeti olmalı ve Hicri Takvimi oluşturma, kullanma, yayma adına bir seferberlik başlatılmalı. Ayağımızın tarihsel gerçekliğimize basması ve gelecek kuşaklar için bir medeniyet tasavvuru oluşturabilmemiz için tarih atarken önceliğimiz Müslümanların takvimi, hicri takvim olmalı. Bize aylardan hangi ay, günlerden hangi gün diye sorulduğunda Muharrem ile Zilkade ile cevap vermeliyiz. O ayların her birinin bizim dünyamızdan, bize dair mesajları var. Biz halis niyetlerle bir şeyler yapmak istediğimizde Allah'ın bereketi arkamızda olacak, güzel şeyler ortaya çıkacaktır. Takvimimize ve tarihimize öncelikle dilimiz, gönlümüz alışır, biz alışırız, zamanla tüm Müslümanlar alışacaktır.

<http://fazlioglu.blogspot.com/2018/05/ihsan-fazlioglu-amentunun-bedelini-odemek-ne-yapmalı-bedel-bakış-ve-sureklilik-ilem-temmuz-acilis-dersi.html> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

¹¹ Muharrem Balcı , “Niçin ve Nasıl Buradayız?”

<http://www.muhamrembalci.com/yayınlar/tebligler/240.pdf> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

¹² İbrahim Halil Üçer, “Bir Teklife Sahip Olmak”

<https://www.gzt.com/cins/bir-teklif-sahibi-olmak-3516488>

MÜSLÜMAN SAATI

Ahmet HAŞİM

Dergâh Dergisi, 16 Mayıs 1337 / 1921¹³

İstanbul’u yenileştiren ve yerlisini şaşkırtan istilâların en gizlisi ve en tesirlisi yabancı saatlerin hayatımıza girişi oldu. “Saat”ten kastımız, zamanı ölçen âlet değil, fakat bizzat zamandır. Eskiden kendimize göre yaşayışımız, düşünüşümüz, giyinişimiz ve kendimize göre, dinden, ırktan ve ananeden hayat alan bir zevkimiz olduğu gibi, bu üslub-ı hayata göre de “saat”lerimiz ve gün”lerimiz vardı. Müslüman gününün başlangıcını şafağın parıltıları ve nihayetini akşamın ziyaları tayin eder. Madenden sağlam kapaklar altında mahfuz tutulan eski masum saatlerin yelkovanları yorgun böcek ayakları tarzında, güneşin sema üzerindeki seyriyle az çok münasebetdâr bir hesaba tebaan, minenin rakamları üzerinde yürürler ve sahiplelerini, zamandan takrîbî bir sıhhatle, haberdâr ederlerdi.

Zaman nâmütenahi bahçe ve saatler orada açar, gâh sağa gâh sola mâil, güneşe rengârenk çiçeklerdi. Ecnebi saati iptilasından evvel bu iklimde, iki ucu gecelerin karanlığıyla simsiyah olan ve sırtı, muhtelif evkatın kırmızı, sarı ve lâcivert ateşleriyle yol yol boyalı, azîm bir canavar halinde, bir gece yarısından diğer bir gece yarısına kadar uzanan yirmi dört saatlik “gün” tanılmazdı. Ziyada başlayıp ziyada biten, on iki saatlik, kısa, hafif, yaşanması kolay bir günümüz vardı. Müslümanın mesut olduğu günler, işte bu günlerdi; şerefli günlerin vakayiiini bu saatlerle ölçtüler. Gerçi, felekî hesabâta göre bu “saat” iptidaî ve hatalı bir saatti, fakat bu saat hatıratın kudsî saatiydi. Zevalî saati âdât ve muamelâtımızda kabulü ve ezanî saatin geri safa düşüp camilere, türbelere ve muvakkıthanelere bırakılmış metrûk bir “eski saat” haline gelişi, hayatı tarz-ı rüyetimizin üzerinde vahîm bir tesiri hâiz olmamış değildir. Giden saatler babalarımızın öldüğü, annelerimizin evlendiği, bizim doğduğumuz, kervanların hareket ettiği ve orduların düşman şehirlerine girdiği saatlerdi. Bunlar, hayatı etrafımızda serbest bırakan geniş lâkayt dostlardı. Gelen yabancılar ise hayatımızı onu meçhul bir düstura göre yeniden tanzim ettiler ve ruhlarımız için onu tanılmaz bir hale getirdiler. Yeni “ölçü” bir zelzele gibi, zaman manzaralarını etrafımızda zîr ü zeber ederek, eski “gün”ün bütün sedlerini harap etti ve geceyi gündüze katarak saadeti az, meşakkati çok, uzun, bulanık renkte bir yeni “gün” vücuda getirdi. Bu Müslümanın eski mesut günü değil, bedmestleri, evsizleri, hırsızları ve katilleri

¹³ Ahmet Haşim: Müslüman Saati, Edebi Fikir, 31.12.2019.

çok ve yeraltında mümkün olduğu kadar fazla çalıştırılacak köleleri sayısız olan büyük medeniyetlerin acı ve nihayetsiz günüdür.

Unutulan eski saatler içinde eksikliği en ziyade hasretle tahattur edilen saat akşamın on ikisidir. Artık “on iki” solgun yeşil sema altında, ilk yıldıza karşı müezzinin Müslümanlara hitap ettiği, sokakların lâcivert bir sisle kaplandığı, ışıkların yandığı, sinilerin kurulduğu ve yaralarının mahzenlerden çıkıp uçtuğu o müessir ve titrek saat değildir. Akşam telâkkisinden koparak, gâh öğlenin hararetinde ve gâh gece yarılarının karanlığında mev’hûm bir zamanı bildiren bu saat, şimdi hayatımızda renksiz ve şaşkın bir noktadır. Yeni saat, Müslüman akşamının mahzun ve muşaşa dakikasını dağıttığı gibi, yirmi dört saatlik yabancı “gün”ün getirdiği maîşet şekli de bizi fecr âleminde mehcûr bıraktı. Başka memleketlerde fecri yalnız kır-dan şehre sebze ve meyve getirenlerin ahmak gözleriyle muztariplerin şişkin kapaklar içinden bakan kırmızı ve perişan gözleri tanır. Bu zavallılar için fecrin parıltıları, yeniden boyuna geçirilecek olan hayat ipinin kanlı ilmeğini aydınlatan bir ziyadır. Hâlbuki fecir saati, Müslüman için rüyasız bir uykunun nihayeti ve yıkanma, ibadet, neşe ve ümidin başlangıcıdır.

Müslüman yüzü, kuş sesleri ve çiçek kokuları gibi fecrin en güzel tecellilerindedir. Kubbe ve minareleri o alaca saatte görmemiş olan gözler, taşa en ilâhî mânâyı veren o muhayyirü’l-ukul mimârîyi anlamış değillerdir. Esmer camiler, fecrden itibaren semavî bir altın ve semavî bir çini ile kaplanır ve İslâm ustalarının nâtamam eserleri o saatte tamamlanır. Bütün mâbetler içinde güneşten ilk ziya alan camidir. Bakır oklu minareler, güneşi en evvel görmek için havalarda yükselir. Şimdi heyhat, eski “saat”le beraber akşam da fecir de bitti. Birçoklarımız için fecir, artık gecedir ve birçoklarımızı güneş, yeni ve acayip bir uykunun ateşlerinden, eller kilitli, ağız çarpılmış, bacaklar bozuk çarşafllara dolanmış, kıvranırken buluyor. Artık geç uyanıyoruz. Çünkü hayatımıza sokulan yeni ve fena günün eşiğinde çömelmiş, kin, arzu, hırs ve haset sürülerinin bizi ateş saçan gözlerle beklediğini biliyoruz. Artık fecri yalnız kümeslerimizdeki dargın ve mağrur horozlara bıraktık. Şimdi Müslüman evindeki saat, başka bir âlemin vakitlerini gösterir gibi, bizim için gece olan saatleri gündüz ve gündüz olan saatleri gece renginde gösteriyor. Çölde yolunu şaşırınlar gibi biz şimdi zaman içinde kaybolmuş kimseleriz.